

פתרון הבחינה

אזרחות

קיץ תשפ"ד, 2024, שאלון: 34281
מוגש ע"י צוות מורי הבגרויות בבית הספר של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון

שאלה מספר 1

ציין: מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי.

הצג: ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או פרטים באמצעות הפגנות/שביתות/עצרות/עצומות/יצירות אומנות (קולנוע, טלוויזיה, תיאטרון, ספרות, אמנות פלסטית), הופעה וכתבה באמצעי התקשורת וברשתות חברתיות.

ללא הסמכה חוקית/בהתנדבות/מיוזמתם של אזרחים או קבוצות.

לשם הגבלת השלטון/ופיקוח עליו ועל חוקיות פעולותיו.

באמצעות לחץ על קובעי מדיניות/הבעת ביקורת פוליטית וחברתית על השלטון/קיום דיון ציבורי.

בסס: "אזרחים רבים כתבו לספריה הלאומית שהם מתנגדים לשינוי, ופרסמו בכלי התקשורת את דרישתם להחזיר את הסמליל הישן."

קשר: האזרחים כתבו מכתבים מיוזמתם, ופעלו דרך אמצעי התקשורת כדי להפעיל לחץ על השלטון שישנה את מדיניותו וכדי להעלות את הנושא לדיון ציבורי.

שאלה מספר 2

ציין : לאומיות אתנית תרבותית.

הצג : השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית/ לניהול עצמי בתוך מדינה מבוססת על יסודות אתניים-תרבותיים : מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, ולפעמים גם דת (אין חפיפה בין לאומיות לאזרחות).

בסס : "צבעי הסמליל הישן היו כחול ולבן כצבעי הדגל והטלית, והכיתוב בעברית היה בולט ובכך הובעה חשיבותה של השפה העברית."

קשר : הלאומיות האתנית תרבותית מתבטאת בסמליל הישן מכיוון שהוא היה מבוסס על שפת הלאום - העברית, וצבעיו ביטאו את הדת והתרבותי היהודית המתבטאים בטלית ובדגל. שפה, תרבות ודת הם מאפיינים משותפים אתניים תרבותיים.

שאלה מספר 3

ציין : חופש הביטוי.

הצג : לכל אדם זכות לבטא/ להפיץ את עמדותיו/דעותיו/אמונותיו בכל דרך (לבוש, פולחן, תקשורת, אמנות, בדיבור, בכתב וכו') ובפומבי/בגלוי.

בסס : "גם בשעת מלחמה יש להקפיד לאפשר לאנשים להציג את עמדותיהם, גם אם אינן מקובלות." קשר : העיתונאי טוען כי גם בעת מלחמה אדם זכאי לבטא את עמדותיו באמצעי התקשורת, באופן פומבי וגלוי.

שאלה מספר 4

ציין : שלטון החוק.

הצג : חובת הציות לחוק חלה על כולם/האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק/ קיימת מערכת חוקים אחת שכולם חייבים לציית לה.

החוק נחקק ע"י הרשות המחוקקת בתהליך קבוע בחוק/ בהליך דמוקרטי.

החוק חייב להיות כללי – לחול על כלל האזרחים, פומבי- גלוי וידוע לאזרחים ובהיר כתוב בשפה ברורה.

בסס : "הדברים מוגדרים איסור על גילוי הזדהות עם ארגון טרור והסתה לטרור, ועל עבירה זו העונש עשוי להיות בין שנתיים לחמש שנים."

קשר : המשטרה מתבססת על עקרון שלטון החוק כשמסבירה שהשחקנית עברה על החוק האוסר הזדהות עם ארגון טרור, וחובת הציות לחוק חלה על כולם.

פרק שני

שאלה מספר 5

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו:

מפרט את זכויות היסוד של האדם בישראל הכוללות את: (יש לזכור שניים) הזכות לחיים ולשלמות הגוף, זכות הקניין, הזכות לכבוד ולפרטיות, חופש התנועה.

פסקת הגבלה: ניתן לחוקק חוק הסותר את הזכויות שבחוק היסוד רק בתנאי שהוא "הולם את ערכיה של מדינת ישראל ונועד לתכלית ראויה" ופגיעתו בזכות מידתית.

שאלת פרשנותו המרחיבה של החוק והשימוש שעושה בו בית המשפט כבסיס לפסילת חקיקה של הכנסת נתונה במחלוקת ציבורית.

חוק השבות:

חוק משנת 1950 הקובע שכל יהודי זכאי לעלות לארץ.

החוק מאפשר גם לבני/בנות זוגם של יהודים, ילדיהם של יהודים ובני/בנות זוגם, ונכדיהם של יהודים ובני/בנות זוגם לעלות לארץ (אם כי הם לא נרשמים כיהודים).

חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקובל לראות בו חוק מבחין ולא חוק מפלה.

במדינות רבות בעולם קיימת מדיניות הגירה המבוססת על עקרון שבות של בני הלאום.

שאלה מספר 6

שני ביטויים למעמד המיעוטים במרחב הציבורי במדינת ישראל:

בהכרזת העצמאות התחייבה מדינת ישראל להעניק זכויות שוות לכל אזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין: ישראל מעניקה לכל אזרחיה זכויות פרט מלאות ושוות.

ישנה אפשרות נרחבת לביטוי תרבותי ודתי במרחב הציבורי ובהיבטים מוסדיים (לעומת כמה ממדינות אירופה בהן קיימת הגבלה על לבישת כיסוי ראש מלא או בניית צריחי מסגדים).

לשפה הערבית מעמד מיוחד בישראל. חלק מפרסומי המדינה/שלטי הכוונה/תקנות שונות מחויבות להיכתב גם בערבית.

ימי המועד של המיעוטים מוכרים להם כימי חופשה. בני העדות הלא יהודיות כפופים לשיפוט הדתי של בתי הדין על פי דתם בנושאי אישות.

למיעוטים השונים קיימות מערכות חינוך נפרדות המתנהלות בשפתם. חוק החינוך הממלכתי קובע כמטרה לחנך כל אדם לכבוד למורשתו ולזהותו התרבותית.

שאלה מספר 7

מעצר מנהלי :

מעצר מניעתי מידי ללא הליך פלילי רגיל כנגד העצור/גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה כלשהי (סמכותו של שר הביטחון להורות עליו).

מטרתו למנוע פגיעה בביטחון הציבור/ בטחון המדינה/ זכות לחיים וביטחון של אזרחי המדינה.

הליך הנתון לביקורת רבה בשל הפגיעה הקשה בזכויות ולכן חלות עליו הגבלות בחוק (בסמכות שר הביטחון בלבד לבצע מעצר מנהלי לפרק זמן ארוך, תקף לתקופה של 6 חודשים וניתן להארכה).

שאלה מספר 8

הסדר הסטטוס קוו :

ההסדר להכרעה במחלוקות בסוגיות דת ומדינה שיסודו מיוחס למכתב הצהרת כוונות מ-1947 (שנשלח מהנהלת הסוכנות היהודית למפלגת אגודת ישראל).

נועד למנוע העמקת מחלוקות בין דתיים לחילוניים ולאפשר חיים משותפים במדינה שעתידה לקום.

עוסק בהסדרת ארבע סוגיות מרכזיות של דת ומדינה : 1. הגדרת השבת כיום המנוחה במדינת ישראל (ליהודים) 2. מטבח כשר במוסדות ממלכתיים 3. נישואין וגירושין של יהודים יתנהלו בהתאם להלכה 4. מתן אוטונומיה לזרם החינוך הדתי.

רובו נתקבע בחקיקה ואופן שימורו ויישומיו הראויים נתונים לאורך כל השנים בוויכוח ציבורי.

שאלה מספר 9

שני הבדלים בין הגישה הסוציאל דמוקרטית לגישה הליברלית :

הבדל ראשון : **הערך המרכזי בגישה :**

הגישה הליברלית מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי-כלכלי/סוברת שחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים, בעוד שהגישה הסוציאל דמוקרטית מדגישה את השוויון החברתי-כלכלי על פני החירות הכלכלית/ מקדמת בשם הסולידריות שוויון כלכלי/צמצום פערים.

הבדל שני : **מידת מעורבות השלטון בחיים החברתיים כלכליים :**

בגישה הליברלית מעורבות המדינה בתחום החברתי-כלכלי היא מינימלית /מצומצמת.

(דוגמאות : הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות) בעוד שבגישה הסוציאל דמוקרטית המדינה מעורבת בתחום החברתי-כלכלי במידה רבה/מחויבת ליצור רשת ביטחון סוציאלי רחבה/מחויבת להבטיח קיום בסיסי בכבוד לכל אדם (דוגמאות : סבסוד שירותים, הענקת שירותים חברתיים, חקיקה חברתית, הלאמה).

שאלה מספר 10

שני מאפיינים של החברה הדתית לאומית:

רואה את הציונות והקמת המדינה כראשית הגאולה ("אתחלתא דגאולה"),
הדתיים לאומיים משולבים בחברה, מתגייסים לצבא וחיים בשכונות מעורבות.

עקרון הפלורליזם:

הכרה בערך של ריבוי/מגוון דעות/עמדות של אנשים או קבוצות.
עידוד/תמיכה בקיום וביטוי של מגוון דעות/עמדות של אנשים או קבוצות בחברה.

כיצד הפלורליזם מאפשר לחברה הדתית לאומית לשמור על מאפייניה הייחודיים:

בישראל קיים פלורליזם במערכת החינוך. יש בה חינוך ממלכתי דתי המאפשר לחברה הדתית לאומית לחנך את בניה כרצונה.

שאלה מספר 12

ממשלת אחדות לאומית:

ממשלה המבוססת על שיתוף פעולה בין המפלגות הגדולות היוצרות קואליציה רחבה
מטרתה להבטיח יציבות פוליטית, לפתור מצב של תיקו פוליטי או לחזק את הלגיטימציה של הממשלה
בזמני חירום ומשבר

עקרון ההסכמיות:

הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה על כללי משחק בסיסיים או על אופייה הבסיסי של החברה והמדינה
מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות בתחומים אחרים ישנו מתח בין ערך
הפלורליזם המעודד ריבוי דעות לערך ההסכמיות המחזק את האחידות/הערכים המשותפים.

כיצד עקרון ההסכמיות מתממש בהקמת ממשלת אחדות לאומית:

ממשלת אחדות לאומית מתגבשת סביב עקרונות וערכים בסיסיים המשותפים לכלל המפלגות השונות
המרכיבות אותה (למרות חילוקי הדעות בתחומים אחרים), וזאת כדי להביא יציבות שלטונית בזמן משבר.

פרק שלישי

שאלה מספר 15

ציין: הזכות לחיים ובטחון.

הצג: אין לפגוע בחייו ובגופו של אדם/ לכל אדם זכות לחיים ולביטחון אישי.

חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם בידי אחרים.

בסס: "חמאס לא מבחין בין ימין לשמאל, בין תומך ממשלה למתנגד לה. חיזבאללה מאיים על כל יהודי ועל כל ישראלי, ואיראן ושלוחיה רוצים להשמיד את מדינת היהודים על כל תושביה."

קשר: בקטע מוזכר האיום על חייו של כל יהודי וישראלי מצד מדינות האויב ואירגוני הטרור.

שאלה מספר 16

ציין: עקרון הסובלנות.

הצג: קבלת השונה/יחס מכבד לשונים ממני, לדעותיהם, לאורח חייהם.

הימנעות מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת.

הימנעות מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות.

בסס: "נגן בלהט על דעותינו ונתנגד באותו הלהט לדעות אחרות אבל בכבוד הדדי ובדו שיח."

קשר: בקטע מוסבר שלמרות הדעות השונות יש לתת יחס מכבד לבעלי הדעה השונה, ולהימנע מאלימות.

שאלה מספר 17

ציין: תפקידי הכנסת: ייצוג האזרחים, פיקוח וביקורת.

הצג: ייצוג האזרחים: מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה.

פיקוח וביקורת: מהווה מנגנון פיקוח פורמאלי/מפקח ומבקר את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת ע"י אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב, כלים פרלמנטריים.

בסס: "קואליציה רחבה שחבריה נבחרו לכנסת על ידי רוב האזרחים ומבטאים עמדות מגוונות בחברה הישראלית."

קשר: בקטע מופיע תפקיד הכנסת ייצוג האזרחים בכך שמדברים על הקמת ממשלה רחבה, שנבחרה על ידי רוב האזרחים, המורכבת מנציגי כל הגוונים בעם והכך יהיה ייצוג לכלל העמדות השונות בחברה.

פרק רביעי

שאלה מספר 18

ציין : קביעת מדיניות ויישומה.

הצג : קבלת החלטות והתווית קווי פעולה בתחומים שונים הנמצאים באחריות משרדי הממשלה.

בסס : "הורה שר הפנים למנהל התכנון לבחון שורה של צעדים ובהם הקמת יישוב דרוזי חדש..."

קשר : הממשלה באמצעות שר הפנים מקבלת החלטה לבנות יישוב דרוזי, והשר מתווה קווי פעולה בתחום הנתון לאחריותו.

שאלה מספר 19

ציין : פנייה לעם היהודי בתפוצות.

הצג : להתלכד סביב הישוב היהודי ולסייע במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

בסס : "אחד מבני הנוער הדגיש כי מדינת ישראל היא המדינה של כל היהודים בעולם. זה הבית שלנו, הגענו כדי להשתתף במאמץ המשותף ולתרום את חלקנו בהגנה עליו."

קשר : הנער השייך ליהדות התפוצות אומר כי הוא וחבריו מתלכדים סביב העם היהודי הנתון במלחמה, ומסייעים במערכה הגדולה שהיא מלחמת חרבות ברזל.

שאלה מספר 20

ציין : הזכות לשוויון.

הצג : אין להפלות אדם בשל זהותו, שיוכו סממן חיצוני או מגבלה כלשהי (דת, גזע, מין, העדפה מינית, צבע עור, מוצא, מראה חיצוני, מוגבלות מסוימת) (אלא במקרים של שונות רלוונטית לנושא הנידון-הבחנה מותרת).

מובן מצומצם : לכל אדם הזכות לשוויון בפני החוק ולשוויון פוליטי (הזכות לבחור ולהיבחר). מובן רחב : זכות לשוויון הזדמנויות במובן הכלכלי והחברתי.

אופני היישום הראויים של הזכות לשוויון שנויים במחלוקת ציבורית בכל חברה דמוקרטית (לגבי המובן המצומצם - הגבול בין אפליה פסולה להבחנה מותרת. לגבי המובן הרחב - משמעות שוויון ההזדמנויות הרצוי).

בסס : "תלמידים שפוננו מאזורי העימות בצפון ובדרום ומתקשים לקיים שיגרת לימודים רגילה כמו שאר תלמידי ישראל, יינתנו הקלות כגון : הגדלת המשקל של הציון הפנימי והקטנת משקלו של ציון הבחינה החיצונית."

קשר : המדינה עושה הבחנה מותרת ונותנת יחס מועדף ומוצדק (הגדלת משקל הבגרות הפנימית) לתלמידים מפונים שבשל הפינוי (שונות רלוונטית) לא יכלו ללמוד כמו שאר תלמידי ישראל ובכך מאפשרת שיוויון הזדמנויות.

שאלה מספר 21

- א. טענה : אני בעד עריכת הבחירות לרשויות המקומיות למרות התמשכות המלחמה.
- ב. נימוק אחד התומך בעמדתי מבוסס על : התנאי לבחירות דמוקרטיות : מחזוריות : הבחירות חוזרות במרווחי זמן ידועים וסדירים הקבועים בחוק. לפי תנאי זה אין לדחות בחירות דמוקרטיות, ועליהן להיות במועדן, במרווח הזמן שהחוק קבע.
- ג. נימוק אחד התומך בעמדה המנוגדת לעמדתי מבוסס על המושג "זכויות פוליטיות" : זכויות אזרח. זכויות פוליטיות הינן זכויות הקשורות לתחום הפוליטי/לשותפות בניהול המסגרת המדינית. (חלקן זכויות אזרח בלבד, וחלקן מבוססות על הזכויות הטבעיות של כל אדם).
זכויות פוליטיות שהן זכויות אזרח : הזכות לבחור ולהיבחר, והזכות להתארגן כמפלגה המתמודדת בבחירות (מוענקות לאזרחי המדינה בלבד).
זכויות פוליטיות הנובעות מזכויות טבעיות : חופש ההפגנה והמחאה והאפשרות לבקר את השלטון (אינן מוגבלות לאזרחי המדינה).
- אם הבחירות לא ידחו, כל החיילים המגויסים למלחמה לא יוכלו להשתתף בהן, לבחור את נציגיהם לשלטון ובכך יפגעו זכויות פוליטיות-זכויות אזרח שלהם.

שאלה מספר 22

- א. טענה : אני בעד ההחלטה להקל את התנאים לקבלת רישיון לשאת נשק.
- ב. נימוק אחד התומך בעמדתי מבוסס על הזכות לחיים ובטחון. אין לפגוע בחייו ובגופו של אדם/לכל אדם זכות לחיים ולביטחון אישי. חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם בידי אחרים. חלוקת נשק תאפשר לאנשים להגן על חייהם במקרה ויותקפו או תהיה סכנה לחייהם.
- ג. נימוק אחד התומך בעמדה המנוגדת לעמדתי מבוסס על המושג הבחנה. הענקת יחס שונה לבני אדם כאשר השונות רלוונטית לנושא הנידון. חוקים רבים מאז בכל דמוקרטיה מבוססים על הבחנה. חוק זה עושה הבחנה בין אנשים ששרתו בצה"ל כלוחמים, ועל כן יש להם ידע כיצד פותחים באש באופן מוצדק, (קיבלו הכשרה מתאימה לירי, הוראות פתיחה באש וכדומה) לבין אזרח רגיל חסר ידע בשימוש בנשק, שלא ידע להשתמש נכון בנשק ולכן לא יהיה זכאי לקבלו.